'यतते तु प्रयत्नार्थे, निराकारे तु यातयेत्।' (श्लो. 96) इति देवः। 'निकारः=स्वेदनम्।' इति क्षीरस्वामी। 'यत्नः प्रैषो वा निकारः' इति बालमनोरमा। 'परिभवसंस्कारौ तौ' इति धा. का. व्याख्या (3-40)। यातकः-तिका-यियातयिषकः-षिका; यातयिता-त्री, यियातयिषिता-त्री; इत्यादिकानि रूपाणि समस्तान्यपि चौरादिककालयतिवत् (175) ज्ञेयानि। यातना=तीव्रवेदना। 'ण्यासश्रन्थः—' (3-3-107) इति युचि रूपम्।

(1337) "यती प्रयत्ने" (I-भ्वादिः-30. अक. सेट्. आत्म.)

'यतते तु प्रयत्नार्थे, निराकारे तु यातयेत्।' (श्लो. 96) इति देवः। यातकः-तिका, यातकः-तिका, यियतिषकः-षिका, यायतकः-तिका; यतिता-त्री, यातयिता-त्री, यियतिषिता-त्री, यायतिता-त्री; इत्यादीनि सर्वाण्यपि रूपाणि भौवादिकचेततिवत् (524) ज्ञेयानि। [1]यत्यम्, [2]यत्नः, [3]आयत्तः-आयत्तवान्, [4]यतिः, [5]यतमानः, इतीमानि रूपाण्यस्माद् भवन्तीति विशेषः।

(1338) "यत्रि सङ्कोचने" (X-चुरादिः-1536. अक. सेट्. उभ.) [अ]

यन्त्रकः-न्त्रिका, यियन्त्रयिषकः-षिका; यन्त्रयिता-त्री, यियन्त्रयिषिता-त्री;

---

1. 'तकिशसिचतियतिजनीनामुपसंख्यानम्' (वा. 3-1-97) इति हलन्तलक्षणण्यदपवादतया यत्प्रत्यये रूपमेवम्।
2. भावे, 'यजयाचयतविच्छप्रच्छरक्षो नङ्' (3-3-90) इति नङ्प्रत्यये रूपम्।
3. निष्ठायाम्, 'श्वीदितः—' (7-2-14) इति इण्निषेधः।
4. सर्वधातुभ्यो विहित औणादिके कर्तरि इन्प्रत्यये रूपमेवम्।
5. 'ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानश्' (3-2-129) इत्यनेन ताच्छील्यार्थे चानश्प्रत्यये रूपमेवम्। शानच्प्रत्ययेऽप्येवमेव। यतमानः=यमनियमाद्यङ्गविशिष्टयोगाभ्यासकविशेषः।

[अ] 'यन्त्र—' इति ऋदिदत्र पाठ इति आभरणकारमतत्वेन धातुवृत्तावुपादाय—"अयं पाठः चिरन्तनव्याख्यानेषु न दृश्यते; प्रत्युत यन्त्रणादिशब्दमस्मादेव मैत्रेयादयो व्युदपादयन्।" इति विवेचितम्। "अत्रापि पूर्ववत् (चितिधातुवत्) इदित्करणात् यन्त्रतीत्याद्यपि भवति।" इति मा. धा. वृत्तिः। "यन्त्र—इति पठितुं युक्तम्। यत्तु-इदित्करणात् यन्त्रतीति माधवेनोक्तम्—तच्चिन्त्यम्।" इति सिद्धान्तकौमुद्युक्तिरेव साधुः। यतः—'चिन्त्यात्' इत्यादौ उपधानकारसद्भावेन, णिजभावपक्षे नलोपव्यावृत्त्या सार्थकतां लभमान इकारः णिजभावं चिन्तेर्ज्ञापयतीति तूचितम्। इह तु रेफस्यैवोपधात्वप्रसङ्गेन नलोपप्रसक्त्यभावात्—इति ज्ञेयम्।